Bilge Strateji, Cilt 10, Sayı 18, Bahar 2018, ss.143-146

Prof. Dr. Hüseyin Pazarcı, Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları, Turhan Yayınevi, 2015, 1. Basım, Sayfa sayısı: 314, ISBN no:978-605-313-000-0

Ayşegül KETENCİ*

Hüseyin Pazarcı, uluslararası kamu hukuku profesörüdür, Türk heyetine birçok diplomatik toplantı ve konferansta temsilci olarak katılmıştır. Pazarcı; Paris Üniversitesi Hukuk mezunudur, Paris II Üniversitesi kamu hukuku yüksek lisansı ve aynı üniversitede uluslararası hukuk doktorası yapmıştır. Uluslararası hukuk alanında Fransızca ve Türkçe çalışmalar yapan ülkemizdeki nadir bilim insanlarından biridir, Kitap, akademik bir anlatım yöntemine sahiptir ve konuların kaynaklarla destekleniyor olması kitabın güvenilirliğini artıran bir unsur olmuştur. Kitabın adı "Türk Dış Politikasında Güncel Sorunlar" olduğu için, sorunların tarihi arka planının anlatıldığı, uluslararası ilişkiler eksenli bir kitap olduğu düşünülebilir ancak okuduktan sonra sorunların ağırlıklı olarak "uluslararası hukuk" boyutunun ele alındığı ve tarihi arka plana az yer ayırıldığı görülmektedir, bu minvalde kitabın adına "hukuki boyut"la ilgili bir ekleme yapılırsa okuyucunun daha açık ve berrak bir bilgilenme sağlaması mümkün olacaktır.

Yazar kitabında; Türkiye'nin dış politikasında karşılaştığı sorunları uluslararası hukuk boyutunda derinlemesine incelemeye çalışmıştır. Kitapta yer alan ülkelerle ilgili hukuki anlaşmazlıkları incelemek isteyen herkes için, intizamlı ve kronolojik sıra gözetilerek yazılmış bu eser faydalı bir kaynak, önemli bir başucu kitabı özelliği taşımaktadır. Kitabın ilk bölümlerinde, hukuki terimleri bilmeyenler anlamakta güçlük çekebilirler ancak ilerleyen bölümlerde terimlere aşina olundukça anlamak kolaylaşmaktadır, yazar terimleri İngilizce ve Türkçe kullanarak anlatım zenginliği yaratmaktadır. Hukuksal maddeler, tarihleriyle ve açıklamalarıyla birlikte verilmektedir, böylece anlatılan olayı, verilen tarihle bağlamak ve çözümleyebilmek kolaylaşmaktadır.

* Yıldız Teknik Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Doktora Öğrencisi

Kitap yedi bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde genel konumu üzerinde durulmuştur. Burada Türkiye'nin dış ilişkilerde sahip olduğu hakların, yükümlülüklerin neler olduğu ve uluslararası statüsü anlatılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, Lozan Anlaşması'yla tartışmasız şekilde egemen bir devlet olarak tanınmıştır ve kuruluş felsefesini bu anlaşma üzerine bina etmiştir. Osmanlı'dan ayrılan ülkelerdeki uyrukların, ülke hangi devlete bırakılmışsa o devletin uyruğunda olması esası Lozan Anlaşmasının 30. maddesince kabul edilmiştir, uyruklukla ilgili sorunlar bu ilke çerçevesinde çözülmeye çalışılmaktadır. Sınırlar konusunda; Ermenistan resmi sınırı halen teyit etmemiştir. Irak'la olan sınırda; Musul sorunu yaşanmış, 1926 yılında Türkiye-Irak-İngiltere arasında imzalanan Dostluk Anlaşması'yla sorun çözülmüştür. Suriye sınırında; Hatay sorunu yaşanmış, Hatay 1938'e kadar iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Suriye'ye bağlıyken, 1939 yılında Türkiye'ye katılmıştır. Bu bölümde sınır sorunları dışında, Lozan'da yer alan boğazlara ilişkin kısıtlamalar, azınlık rejimi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun ardıllığı meselesi üzerinde durulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti; teknik ve ekonomik nitelikli çok taraflı anlaşmalarda ardıllığı kabul ederken, ikili anlaşmalarda ardıl olduğunu kabul etmemektedir.

İkinci bölümde; Türkiye'nin Ermenistan'la olan sorunları üzerinde durulmuştur. "Ermeni Soykırımı" iddiasının hukuksal anlamda incelenmesi bu bölümün ana temasıdır. Savaşın ve göçün zor koşulları altında hem Türklerin hem Ermenilerin hayatını kaybettiği bir ortamın varlığı, verilen emirlerin kişisel çıkarlardan uzak genel kararlar olduğu, Ermenilerin din ve kökenleri nedeniyle kırıma uğratılması, toplu yok edilmesi amaçlarının güdülmediği, Ermeni göçleri sırasında görevini gerektiği gibi yerine getirmeyen yöneticilerin cezalandırıldığı gibi gerekçeler öne sürülerek "Ermeni Soykırımı" iddiasının geçerli olamayacağı düşüncesi savunulmaktadır.

Soykırım, insanlığa karşı işlenen bir "suç" olarak kabul edilir. Bir eylemin "suç" sayılabilmesi için maddi unsur olan doğumlara engel olma, fiziksel-ruhsal sağlığa zarar verme, öldürme gibi fiillerin ve manevi unsur olan kastın bir araya gelmesi gerekir. Kastın bir hali olan "özel kasıt"ta ise fiilin gerçekleşmesinin kanıtlanması yanında, faili buna iten sebep de kanıtlanmak durumundadır, özel kasıt olmadan soykırımdan bahsedilemez. 1948 BM Soykırım sözleşmesi, bu iki unsurun (fiil-kasıt) birlikte var olması koşuluyla, soykırımı bireylerin işleyebileceğinden hareket eder ve yazara göre bu sebepten dolayı olayların "soykırım" olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Anlaşmaların geriye yürümezliği ilkesinden dolayı, 1948'deki Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi'yle, 1. Dünya Savaşı sırasında yaşanan olayları yorumlamak anlamsızdır. Bazı çevreler Osmanlı İmparatorluğu'nun "soykırım gerçekleştirdiğini" iddia etmekte ancak bunu kanıtlayamamaktadır, nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti bu kanıtlanamayan eylemlerden sorumlu tutulamaz.

Üçüncü bölümde; Türkiye'nin Yunanistan'la olan meseleleri üzerinde durulmuştur. İlk olarak deniz alanları ele alınmıştır. Ege kıta sahanlığı konusu 1973'ten günümüze devam etmektedir. Yunanistan, adaların hepsinin kıta sahanlığı olması sebebiyle kıta ülkeleri tarafından eşit değerlenmesini talep ederken, Türkiye Ege kıta sahanlığının jeolojik yapısını vurgulayarak kendine özgü bir durumu olduğunu savunmaktadır. Ege kıta sahanlığının hangi ölçütlere göre sınırlandırılacağı ve çözüm için uluslararası yargı yoluna gidilmesi halinde hangi durumlarla karşılaşılacağı netlik kazanmamıştır. İkinci etapta; hava sahası üzerinde durulmuştur. 1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi ile 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre devletlerin ulusal hava sahası o ülkenin karasuları ve kara ülkesi üzerinde bulunan hava sahasıdır, bu tanıma göre Yunanistan hava sahası 6 mil olmasına rağmen, Yunanistan 1931 tarihli bir Başkanlık Kararnamesi'ne dayanarak kendi ulusal hava sahasının 10 mil olduğunu iddia etmiştir. Türkiye'nin buna 1930'lu yıllarda itiraz etmesi yerinde bir davranış olabilirdi, ancak itiraz etmemiştir. Türk ve Yunan uçakları arasında zaman zaman bu anlaşmazlıktan dolayı "it dalaşı" yaşanabilmektedir. Üçüncü sırada; Doğu Ege adalarının askerden arındırılması, tartışmalı adacıklar ve kayalıklarla ilgili konular işlenmiştir. Son olarak; azınlıklar anlatılmıştır. Yunanistan'da bulunan Türkler, azınlık statüsüne sahip değildir, Türkçe öğrenimi, uygun kitaplara ulaşım, birlikler altında örgütlenme, siyasal hak ve özgürlüklerden yoksun kalınması buradaki Türklerin başlıca çözüm bekleyen meseleleridir.

Dördüncü bölüm; Kıbrıs sorunuyla ilgilidir. Adada Türkler ve Rumlar arasındaki siyasal çözüm arayışı halen sürmektedir. Gali Fikirler Dizisi, Annan Planı gibi birçok girişimde bulunulmuş ancak iki halkın ortak paydada buluştuğu bir anlaşma zemini oluşturulamamıştır. Güney Kıbrıs Rum Kesimi(GKRK) 2004'te tüm adayı temsilen AB'ye kabul edilmiştir. 2001 yılında Kıbrıs adasının güneyi ve güneydoğusunda doğalgaz ve petrol kaynakları keşfedilmiş, GKRK Mısır ve Lübnan'la bu konuda anlaşmalar yapmıştır ancak Türkiye yapılan bu anlaşmaları tanımadığını deklare etmiştir.

Beşinci bölümde; Irak'la ilgili sorunlara yer verilmektedir. Irak sorunu, PKK ve Türkiye'nin güvenliği sorunlarıyla bağlantılıdır. PKK, 1973 yılında Abdullah Öcalan tarafından Kürdistan İşçi Partisi olarak kurulmuştur. PKK, ilk belgelerinde "sömürgeci devletler (İran, Irak, Suriye, Türkiye) tarafından Kürdistan'ın dörde bölündüğü ancak bunun yıkılarak bağımsız bir Kürdistan devleti kurmak istediğini" iddia etmiştir. Birçok devlet ve uluslararası kuruluş, PKK'yı terör örgütü olarak kabul etmektedir. Türkiye'nin bu terörü engellemesi için güvenlik kuvvetlerinin çabası yanında PKK'ya destek veren ülkeleri de ikna gücüyle etkilemesi gerekmektedir. Saddam Hüseyin döneminde terör eylemelerine olanak sağlanması daha sonraki zamanlarda ise otorite boşluğundan dolayı bu tür eylemlerin devam etmesi Türkiye'yi zaman zaman Irak'ta askeri güç kullanmaya mecbur bırakmaktadır. Fırat ve Dicle akarsularından teknik ve siyasal açıdan daha fazla pay alma isteği, Türkiye-Irak ilişkilerini etkileyen diğer bir sorundur. Irak eşit paylaşım tezini savunurken, Türkiye hakça ve makul kullanım esasını savunmaktadır.

Altıncı bölümde; Suriye ile ilgili sorunlara yer verilmiştir. Hatay meselesinde; Suriye Hatay'ın kendine ait olduğunu iddia etmiş ve bu yönde propaganda yaparak Alevi ve Arap vatandaşları etkilemeyi başarmıştır. Suriye, Türkiye karşıtı teröre destek vermekte ve Fırat-Dicle-Asi akarsuları konusunda Türkiye'yle görüş ayrılıkları yaşamaktadır. Günümüzde Suriye'de devam eden iç savaşın Türkiye'ye etkileri de problemlere sebep olmaktadır.

Yedinci bölümde; Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği süreci anlatılmaktadır. Daha önce ele alınan Yunanistan, Kıbrıs meselesi, farklı din ve kültüre sahip olmaktan ötürü Türkiye'deki AB karşıtı ve AB'deki Türkiye karşıtı bakış açıları, önyargılar, Türkiye'nin sivil anayasa, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü, demokratik hak ve özgürlükler konularındaki eksiklikleri Avrupa Birliği üyelik sürecinde karşılaşılan başlıca sorunlar olarak kaleme alınmıştır.

Pazarcı; kitabında Türk Dış Politikasında başlıca sorunların hukuki zeminini anlatmaya çalışırken konuyla ilgili terminolojiyi hassasiyetle kullanmış, analitik bir anlatımdan ziyade betimsel bir anlatımı tercih etmiştir. Yazar, Türkiye'nin lehine bir bakış açısını benimsemiş ancak bunu objektiflikten ve bilimsellikten ayrılmadan aktarmaya çalışmıştır. Bütün bölümlerde birbiriyle tutarlı şekilde kronolojik sıraya, hukuki maddeleri açıklamaya, problemleri farklı boyutlarıyla ele almaya özen göstermiştir. Yazılan konuyla ilgili başka kaynaklar da mevcuttur ancak Pazarcı'nın kitabı Türkiye'nin belli başlı dış politika sorunlarını kısaca özetlemesi ve bir arada sunması bakımından önemlidir. Yazar, kitabında genellikle bilimsel makalelere ve kitaplara atıfta bulunmuştur, bu durum kitabın bilimsel nitelik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kitabın dili resmi bir dile yakındır, hukuki terimlerin fazlaca olması, bu terimlere uzak olan okuyucu üzerinde zihin yorucu bir etki bırakabilir, anlamak güçleşebilir. Kitapta tablo, grafik, çizelge gibi yardımcı elemanlar kullanılmamıştır. Kitap, dış politikadaki sorunların tarihsel arka planını öğrenmek isteyen okuyucudan ziyade, bunların hukuki boyutuyla ilgilenen kitleye hitap etmektedir.

Kitapta en faydalı bulduğum kısım; sonuç bölümü olan (17 sayfalık) "Bitirirken: Sorunların Gelişmesi Olasılıkları" bölümü olmuştur, çünkü yazar son bölümde bilgi vermekten ziyade geleceğe dönük olarak Türkiye'nin nasıl stratejiler izleyebileceğine dair kendi görüşlerine yer vermiştir. Bu bölümde; dikkat edilmesi gereken konular ve sorunların alternatif gelişim olanakları anlatılmıştır, bölümün daha uzun ve daha detaylı olması daha faydalı olabilirdi.

Ezcümle; Pazarcı'nın Türkiye'nin dış politika meselelerini kaleme aldığı "Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları" adlı bu kitap, çeşitli noktalarda eleştirilmekle birlikte, Türkiye'nin uluslararası ilişkiler literatüründe önemli bir eser olarak yerini almaktadır.